

אמא יען רנק אחת

השכנו חגגה אמי את יום־הולדתה ה־92. היא בריאה ושלמה, תורה.

כשנולדה אמי בעיר הגרמנית שטוטגרט, מלך בגרמניה קיסר צעיר, וילהלם השני, שהיה זה עתה את העולם כשפיטר את המדינאי הגאון, אוטו פון־ביסמרק.

כשנישאה לאבי, והיא בת 19, היה הרייך הגרמני בשיא פריחתו. אמי היתה מזוכירה, ואת אבי הכירה בנשף שאליו נגררה בניגוד לרצונה. למענה שיחק אבי טניס, ולמענו למדה אמי בעליפה את החלק הראשון של פאוסט של גתה. למחרת הנשואין הפסיק אבי לשחק טניס, וחילה אמי מלקרוא סיפורת קלאסית. אבי היה האינטלקטואל במישפחה, אמי היתה מעשית וחובבת־חיים.

1986

אמא 1930

העולם היה רגוע, מלכים ביקרו זה את זה, הקיסר האוסטרי התכתב עם הצאר הרוסי, והקיסר הגרמני עם בן־דודו, מלך בריטניה. היה נרמה לכל כי רוח התבונה והמדע שולטת בכיפה, וכי בעולם כה נאור הפכה המילחמה נחלת־העבר.

אבי היה ציוני. בין שאר מתנות־נשואין קיבלו הוריי תעודה המעידה כי בפלסטינה ניטע על שמש עץ מטעם הקרן־הקיימת. כעבור שנה ילדה אמי את בתה הבכורה. שלושה חודשים לפני כן פרצה מלחמת־העולם. אבי, בנקאי צעיר, מומחה לבורסה, גויס לצבא. אך מכיוון שלא היה לו שום חשק למות למען הקיסר, הצליח במשך ארבע שנים תימונת לחמוק משרות קרבי. אמי נשארה בעיר האנובר, לברה עם התינוקת.

בתה השניה נולדה ארבעה חודשים לפני שאנשי חיל־הים הגרמני הכריזו על המהפכה, שהבריחה את הקיסר להולנד וגרמה לסיום המלחמה. נולדה הרפובליקה, שנקראה על שם העיר שבה נוסחה החוקה שלה — ויימאר. המישפחה חזרה לעיירה בווטספאליה שבה כיהן סבי כמנהל בית־הספר היהודי וכבר לעת־מצוא, ואבי פתח שם בנק פרטי קטן משלו. שם נולד אחי, ושם נולדתי אני.

בשעה שנולדתי, השתוללה בגרמניה האינפלציה. כיכר־לחם עלתה במיליארדים. שכר הרופאים־הילד הגיע בווראי לסכום של מאות מיליארדים. אמי ילדה בבית, כנהוג בימים ההם, וכמעט מתה מאובדן־דם בעת לידתי. רופא ותיק, שהוחש למקום, הציל את חייה.

אבי התעשר באינפלציה. הוא הבין את ההגיון שלה — לקנות ולמכור במהירות — ומאז היינו מישפחה עשירה. אבי קנה בית בן שלוש קומות בפרבר אופנתי של העיר האנובר, או השלישית בגודלה בערי גרמניה, ושם גדלתי עד ליום־הולדתי העשירי. אמי פיקחה על העוורות שניקו את הבית ושגידלו את ארבעת הילדים. לפעמים עזרה אמי קצת לאבי במישרו. בעיקר אהבה להזין רהיטים ולסדר את הבית מחדש. בימי א' היינו יוצאים כלנו לטיולי־אופניים ארוכים בימי חורף.

ב־1929 פרץ המשבר הגדול. שר־הכלכלה היאלמר שאכט, האיש שחיסל את האינפלציה ב־1923, נאם נאום אחד, והבורסה התמוטטה. אבי הפך בן־יום מעשיר מאוד לסתם אמיר. עברתי מבית־ספר פרטי יקר לבית־ספר יסודי רגיל.

בראשית 1933 הגיע אדולף היטלר לשלטון. אבי, שנודע כסמל הישר, ישר כסרגל, היה אז כונס־בכסים, שהשופטים אהבו למסור לידיו חברות־בפירוק. יום אחד אמר עורך־דין בכית המישפח לאבי: „אנחנו לא רוצים עוד יהודים כמותך“ למחרת היום פנה אבי למיטרה, וביקש היתר־ציאה. „אבל אדוני“, אמר לו קצין־המיטרה, שהכיר אותו, „אתה גרמני כמוני איך זה עולה על דעתך להגר?“

ברגע האחרון טפל מישו על אבי האשמת־שקר בגסטאפו. אבי ברח בסתר, יחד עם אחי. שתי אחיותיי נשלחו עוד קודם לכן לצרפת. אמי ואני יצאנו אחרונים. היה חשש שיאסרו אותנו ליד הגבול, אך אחי לא נבהלה. זוהי תכונת־אופי, שליוותה אותה תמיד. היא שכחה לא מעלי־הפרווה שלה בקור־רכבת שבו נסענו תחילה בכיוון ההפוך, כדי להטעות את מי שעלולים היו לרדוף אחרינו. המעיל נמצא והגיע לידיו בעוד מועד, בדיוק גרמני. עברנו את הגבול ונשמנו לרווחה.

הגענו באישון־לילה לבית־המלון בשטראסבורג, שבו קבענו להיפגש. השומר המנומנם לא ידע דבר. אבי לא היה רשום. אמי עברה לאורך המיסדרונות, והכירה את הנעליים של אבי, שעמדו לפני הדלת, מוכנות לציחצוח.

בנובמבר 1933 הגענו באונייה ספינס ממאסיי לפלסטינה. ירדנו לסירה ביפו. נסענו לחיפה („עיר העתיד“, אמר אבי לאמי). הבאנו איתנו אלף פונטים — דבר שזיכה אותנו בסרטיפיקאט של „קפיטליסטים“, מחוץ למיסכה — וברוב יושרו ותמימותו הפסיד אבי את הכסף כולו תוך שנה. הסכום הזה הפסיק אז לבניית בית בן שלוש קומות ברחוב דינגוף בתל־אביב.

לפני שנגמר הכסף קנתה אמי חנות־מכולת ברחוב עמק יזרעאל בשכונת פלורנטין, בדרוסת־לאביב, על גבול יפו. היא עמדה על רגליה 12 שעות רצופות בכל יום, בלי הפסקה. אחרי־כך פתחה מיכבסה ברחוב דינגוף. אבי היה מביא את הכביסה לביתם של אנשים, כשהוא רוכב על אופניים. אמי גיהצה כותנות במשך 12 וגם 14 שעות ביממה, ולעיתים קרובות הביאה גם היא כביסה באופניים. אחותי הבכורה הפסיקה את לימודיה־רפואה בצרפת, באה לארץ ועבדה כעוזרת־בית, וכך גם אחותי השניה. אני הלכתי לעבוד אחרי כיתה ז', בגיל 14. הרווחתי שלוש לאי (לירות) ארצישראליות, משהו בדומה ל־300 ש"ח כיום. בלילה ישנתי בין ערימות הכביסה המלוכלכת.

המעבר מארץ לארץ, מאקלים לאקלים, מתרבות לתרבות, מבית עשיר בעל משרתות לעוני מוחלט ולעבודה גופנית מפרכת ביותר לא הפריע לאמי כמלוא הנימה, וגם לא לאבי. הם שמרו על מצב־רוחם הטוב. שמחנו להתקיים, ושמחנו שאנחנו בארץ, בשעה שרובים נוראים קורים באירופה. את השפה לא למדו מעולם כהלכה, למרות המון נסיונות.

אמי היתה בת 38 כשבאה לארץ. מאז, במשך קרוב ל־20 שנים, עבדה עבודה גופנית קשה, שיבעה ימים בשבוע. במלחמת־העולם ניספה אחי, חייל בקומנדו הבריטי. זה היה המוות הראשון במישפחה. אמי נפגעה קשה, אך התגברה. ב־1950 מת אבי מהתקף־לב במיטתו.

הפיצויים מגרמניה חילצו את אמי מן העוני. זמן־מה המשיכה במיכבסה, כשהיא רוכבת על אופנוע של צנתנים בריטיים. האשה בת ה־55 הרוכבת על אופנוע — היחידה בתל־אביב — היתה ידועה ברחובות העיר.

אחרי־כך נישאה בשנית לאלמן, גם הוא יוצא־גרמניה, וגם הוא נפטר. אמי התגברה. אחרי־כך נפטרה אחותי הבכורה. אמי התגברה. את הצלקות בנפשה לא הראתה לאיש.

נותרו לה בת ובן, יש לה נכדים ונכדות, נינים ונינות, וגם חמש אחד. כמעט כולם אשכנזים, כי בנות־המישפחה כדור השלישי

אורי אבנרי

אורי אבנרי

נישאו כולן למיזרחיים. כל המישפחה מתאספת בחגים ובימי הולדת, וההמולה אינמה.

אמי חיתה במשך 92 שנותיה תחת שילטונם של קיסר ומלכים, רפובליקה ושלטון קולוניאלי ומדינת־ישראל העצמאית. היא עברה שתי מלחמות־עולם, שתי מהפכות, מלחמת־שיחרור אחת ושבע מלחמות ישראל. היא נולדה במאה ה־19, ומתקרבת עתה לסוף המאה ה־20.

כשנולדה נסעו בכיכרות. בימי חייה המציאו את המכונית, המטוס, הטנק, הרדיו, הטלוויזיה, הפניצילין, הטיל, הפצצה הגרעינית והחללית. האדם הגיע אל הירח. עד מאה ועשרים.

היסטוריה

מחזה משעשע, ולא הכי מלהיב: שר־החוז יצחק שמיר מעביר את מישרו לשר־החוז שימיעון פרס.

נאומים טפלים. הרמת כוסות ביד מי שאינם שותים. שורות של פקידים, חתומים־פנים.

נזכרתי באנקדוטה היסטורית:

הרוכס טאליראן, אולי גדול שר־החוז של כל הזמנים, רכ עם הכוס שלו, נפוליאון, זה הדיח אותו ומינה איזה מארקז תחתיו. טאליראן עבר עם מחליפו בין חזרי משרד־החוז, הצגי לפניו את הפקידים, ובסוף אמר: „אדוני המארכז, היכרת את הצוות שלנו. כולם אנשי־מיקצוע מעולים, מומחים לשיטותיהם. ובעיקר — איש מהם אינו מתלהב.“

אלי ויזל והסמים

אלכס מסיס שלח לי מניו־יורק חצי־עמוד של עיתון היוורדים. ישראל שלנו, מיום ה־17 באוקטובר 1986.

חצי־עמוד זה הכיל חמש ידיעות, ואלה הן: „אלי ויזל זכה בפרס־נובל לשלום.“ „ידידי דמיאניוק מגייסים עדי־שקר שיעידו למענו.“ „עוד חמישה סוחרים־מים מ־ישראל נלכדו בברוקלין.“ „שני ישראלים נעצרו בניו־יורק כחשד להברחת סמים לישראל.“

„שני נכיצה“ נשדרו במלון בניו־יורק, הידיעה האחרונה מעניינת במיוחד. היא מספרת כי בלובי של מלון טוידור ברחוב מס' 42 בניו־יורק לקחו אלמונים את תיקיהם של שני הנכים, ובהם כסף, כרטיסי־אשראי ודרכונים. לכך מוסיף העיתון הפטרויטי של היוורדים בניו־יורק: „במלון זה גרים גם ערבים רבים.“ נו, אז מה הפלא?

איך לניש

פמיניסטית אחת אמרה לא מכבר בטלוויזיה שצריכים לאייש תפקידים בכירים בנשים.

מעניין. איך עושים — או איך עושות — את זה? „לאיש“ הוא חידוש לשוני, שנגזר מן המלה „איש“, תרגום מילולי של המושג האנגלי TO MAN. אבל הפמיניסטית רצתה להגיד את ההיפך: שצריכים לגרש את האיש ולשים במקומו את האשה.

אני מציע מילה חדשה: „לניש“. מלשון „נשים“. והפירוש: לשים נשים במקום גברים בתפקידים המסויימים. מי שדוגל בזה הוא, לדעתי, „נשן“, חסיד התורה ה„נשנית“ — פמיניסטית, בלעז.

הקוביה נפלה

ועוד שיבוש אווילי: „ההחלטה נפלה.“ אפשר לשמוע אותו כפי פוליטיקאים, עיתונאים, אנשי־שדר ועוד.

„בממשלה נפלה ההחלטה...“ מה פירוש הדבר? פשוט מאוד: נערכה הצבעה, וההצעה נפלה. אין לה עוד תקומה.

אך לא לכך התכוונו הדוברים. להיפך: הם התכוונו לומר כי ההצעה דווקא התקבלה.

אז איך יכולה ההחלטה ליפול, אם הכוונה היא לומר כי היא ההחלטה, עומדת בעינה?

מקור השיבוש הוא בשפה הגרמנית העממית. שם נאמר שההחלטה היא GEFALLEN. זה נוגד לחלוטין את רוח השפה העברית.

יוליוס קיסר המנוח עבר בשנת 49 לפני־הספירה את הנחל רוביקון, ובכך מרד בסניאט שאסר על מצביאים לעבור נחל זה, שמצפון לרומא, כראש צבאם. קיסר היסס תחילה, אך איש אחד תקע בחצוצרה ועבר את הנהר, והחיילים אחריו. אז אמר קיסר IACTA ALEA EST, רגילים לתרגם זאת „הקוביה נפלה.“ אך התירגום הנכון הוא „הקוביה הוטלה.“

שבע נופל צדיק וקם — אך ההחלטה שנפלה, נפלה.

הרצח שלא היה

ראיתי את הסרט המצויין על מותה של מארילין מונרו, ותמתי לגבי המסקנות.

הסרט רמז שוב ושוב שמארילין נרצחה. המניע מלמד על החשודים. היא ידעה יותר מדי על שני האחים קנרי, ג'ון ורוברט, שהתעלסו עימה שניהם.

לדעתי, לא הובאה בסרט כל הוכחה לרצח, מלבד כמה תמיהות קלושות לגבי הנתיחה שלא־חרמה.

מה שנובע מן הסרט, לדעתי, הוא זה: מארילין התאבדה, אחרי פגישה סוערת עם רוברט קנרי.

רוברט, אז שר־המישפחה בממשלת אחיו הנשיא, חשש שמא יחסי עם אלי־הימין ישמשו תחמושת נגדו במאבקו עם ראשי־המאפיה. ובעיקר עם מנהיג נהגייה־מאפיה, ג'ימי הופה המושחת.

רוברט בא להודיע למארילין, אולי אחרי התעלסות, שהיחסים ביניהם הם תיימו לצמיחות, ושעליה לחרול מכל נסיון להטריד אותו. אולי גם השמיע אימים.

כבר לפני כן היתה מארילין במצב־רוח של התאבדות, מפני שחשה עצמה זנוחה ונטושה, והקריירה שלה היתה בסיון ירידה. אחרי שרוברט קנרי יצא מביתה, בלעה את כדורי־השינה.

מקוריה הודיעו על כך מייד לרוברט קנרי, וזה שלח אנשים „לנקות“ את הבית. כלומר: לסלק כל זכר ליחסים שכיניים. להעלים את כל המיסמכים.

רוברט עצמו הסתלק בדרך־האוויר למקום מרוחק. רק לאחר מכן נמסר לשלטונות על מותה של מארילין. כל המקורבים, השוטרים והרופאים שיתפו פעולה בטישטוש העקבות...

מארילין מתה. ג'ון קנרי נרצח. רוברט קנרי נרצח. ג'ימי הופה נרצח. בנו של רוברט, ג'וזף קנרי, נבחר השבוע לקונגרס.

מונרו